

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 338.021:658.15

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.5>

Беляєва Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту

Київський національний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8833-1493>

ПРОБЛЕМАТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті досліджено проблематику інформаційного та облікового забезпечення контролінгу на підприємстві, повнота та достовірність якого впливає на процес прийняття управлінських рішень та забезпечення ефективності діяльності підприємства. Визначено ступінь дослідження окресленої теми науковцями. Обґрунтовано місце облікової інформації в інформаційному забезпеченні контролінгу. Визначено вагомість оперативного обміну даними в управлінській діяльності. Окреслено взаємозв'язок між інформаційними потоками й обліковою інформацією під час оцінки якості управлінських рішень як основного результату діяльності менеджерів. Досліджено сутність системи інформаційних потоків інформаційного забезпечення контролінгу. Визначено компоненти інформаційного забезпечення контролінгу. Визначено проблематику побудови єдиного обліково-інформаційного простору контролінгу.

Ключові слова: контролінг, інформаційне забезпечення, інформаційна система, облікове забезпечення, облікова інформація, обмін даними, управлінські рішення, бізнес-процеси.

Постановка проблеми. Різноманіття умов функціонування підприємств усіх форм господарювання вимагає нових підходів до організації обліку і контролю діяльності, які мають відповідати сучасним умовам господарювання та вимогам управління і власників, сприяти ефективному функціонуванню бізнес-структури у довгостроковій перспективі. Саме внутрішньогосподарський контроль має превентивний характер, сприяє збереженню ресурсів та зниженню витрат, формуванню надійної інформаційної основи для прийняття управлінських рішень. Таким чином, необхідність появи на сучасних підприємствах такої категорії, як контролінг, можна пояснити такими причинами:

– зростанням нестабільності зовнішнього середовища функціонування підприємства, зростанням кризових явищ;

– ускладненням систем управління підприємством у зв'язку з кластеризацією та зміною підходів у системі управління персоналом;

– зсувом акценту з контролю минулих явищ (аналіз наслідків) на аналіз майбутнього (аналіз результатів майбутніх рішень);

– підвищенням вимог до системи управління підприємством у зв'язку з глобальною цифровізацією.

Поява нової цифрової інфраструктури, включаючи бездротові мережі, мобільні пристрої та технології, сприяє докорінному зрушенню інформаційних технологій, їх інтеграції в усі прояви соціально-політичного та економічного життя суспільства, формуванню нової теоретичної концепції суспільства – інформаційного суспільства [1]. При цьому інформаційний бум вимагає побудови спеціальної системи інформаційного забезпечення управління, що даватиме змогу виокремлювати актуальну для прий-

няття управлінських рішень інформацію, фільтруючи загальнодоступний інформаційний потік.

Отже, існування ефективної системи контролінгу в системі управління здатне впливати й на якість облікової інформації, на повноту документування господарських операцій та збереженість/раціональне використання активів підприємства. Прийняття управлінських рішень на основі ненадійного обліково-інформаційного забезпечення може призвести до негативних наслідків для будь-якої бізнес-структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття контролінгу існує вже давно, проте для українського ринку воно доволі нове, досі чітко не прописані основні підходи до здійснення контролінгу в українських умовах ведення бізнесу, більшість ґрунтовних праць, які присвячені контролінгу, – закордонні або є запозиченням із закордонних джерел, проте без наближення реальної можливості імплементації досвіду контролінгу у діяльність вітчизняних підприємств.

Водночас варто відзначити праці науковців, які роблять вагомий внесок у дослідження контролінгу та підходів до його провадження на вітчизняних підприємствах. Передусім варто наголосити на працях Л.А. Сахно, яка здебільшого розглядає комплекс проблем системи обліку та контролінгу на аграрних підприємствах, у тому числі пропонує розробки щодо використання даних бухгалтерського обліку для прийняття управлінських рішень [2]. Цікавою є праця В.Б. Дзьоби, яка розглядає функціонування інформаційної системи забезпечення та підтримки процесу контролінгу на прикладі системи фінансового менеджменту банківських установ, причому виокремлюючи основні акценти, на які необхідно звернути увагу під час формування системи контролінгу вихо-

дючи зі сфер забезпечення цього процесу [3]. Загалом дуже багато досліджень, які стосуються фінансового контролінгу в системі управління підприємством [4; 5].

А.В. Купрієнко розглядає місце контролінгу в системі облікового забезпечення управління підприємством, у тому числі досліджує концепції розвитку контролінгу в контексті обліку [6]; заслуговує на увагу праця щодо визначення складу фінансових та нефінансових показників облікового забезпечення контролінгу в умовах формування інтегрованої звітності на підприємствах торгівлі [7].

Низка авторів також вважає, що контролінг виступає не лише як інструмент управління витратами бізнесу, а й координує інші сегменти управління підприємством, а отже, інформація, отримана за допомогою використання інструментів оперативного та стратегічного контролінгу, надає можливість менеджменту підприємства краще розуміти взаємозв'язок між окремими елементами процесів, які відбуваються на підприємстві [8]. У даному разі доцільною є також праця, пов'язана з можливістю вдосконалення системи шляхом імплементації системи контролінгу як мультицільової філософії мислення керівництва підприємства. Автор передбачав, що оптимальний очікуваний ефект від інформаційного забезпечення системи управління підприємством полягатиме в отриманні єдиного комплексного звіту за всіма об'єктами управління залежно від конкретних управлінських потреб (дія, операція, процедура, етап, бізнес-процес тощо) [9].

Попри праці науковців у цій сфері не вистачає ґрунтовних досліджень щодо особливостей забезпечення контролінгу на підприємствах, особливостей впливу інформаційно-облікового забезпечення контролінгу на процес прийняття управлінських рішень.

Мета статті полягає у дослідженні проблематики інформаційного та облікового забезпечення контролінгу на підприємстві, повнота та достовірність якого впливають на процес прийняття управлінських рішень та забезпечення ефективності діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення ефективного рівня функціонування підприємства основними елементами системи контролінгу мають виступати:

- вектор розвитку підприємства (показує рівень зміни найважливіших показників для підприємства в майбутньому);
- матеріальні, вартісні та соціальні цілі (показує роль бізнесу в суспільстві та його ціннісні орієнтації);
- бізнес-процеси (що характеризують кількісні та якісні параметри основної діяльності);
- економічні процеси (пов'язані із циклічністю економічної діяльності: дослідження і розробки, постачання, основна діяльність, збут та інвестиції);
- фінансова діяльність (характеризує процес отримання грошей та їх раціональне використання для забезпечення існування підприємства);
- економічні показники (числові параметри, за якими вимірюються результати господарської діяльності підприємства) [6].

Із функціонального погляду контролінг є підсистемою управління, яка націлена на процеси планування і контролю, на їх координацію і інформаційну підтримку [2]. Оскільки контролінг виступає одним із

важливих напрямів формування дієвої системи ефективного управління підприємством, а інформаційні потоки й облікові дані виступають основним ресурсом системи контролінгу, доцільно підкреслити, що саме від якості системи інформаційних потоків й облікової інформації зокрема залежить якість управлінських рішень, які є основним результатом діяльності системи менеджменту підприємства.

Отже, контролінг має реагувати навіть на найменші зміни у системі підприємства, тобто отримувати завчасну інформацію, оперативно втручатися у процеси, які загрожують виконанню місії підприємства чи здійснюваним функціям, виявляти та послаблювати вплив негативних тенденцій. Рішення мають прийматися швидко й остаточно. Як правило, не всі менеджери мають «шосте чуття» і можуть передбачити результат своїх рішень [10]. Невиконання системою контролінгу свого призначення щодо забезпечення керівництва об'єктивною, достовірною та своєчасною інформацією може призвести до прийняття неефективних управлінських рішень, що, зрештою, відобразиться на роботі організації.

Таким чином, одним з основних завдань контролінгу виступає отримання даних, їх обробка та перетворення в інформацію для управління та прийняття рішень (оскільки облік виступає у ролі інструмента, що забезпечує всі шаблі управління інформацією про стан суб'єктів управління), у тому числі інтеграція системи контролінгу в систему бухгалтерського обліку та звітності, оскільки система управління передбачає наявність [6]:

- планування (методологія та організація);
 - ведення бухгалтерського обліку (збір та обробка інформації);
 - системи контролю (порівняння планового та фактичного значення показників);
 - управління послугами (збір, обробка, консультування);
 - спеціальних систем спостереження (маркетинг, моніторинг змін у зовнішньому середовищі тощо).
- Облікова інформація – важливий складник інформаційного забезпечення контролінгу. Пріоритетною обліковою інформацією для більшості користувачів є дані фінансової звітності підприємства, що формуються в результаті належного відображення операцій підприємства за звітний період.
- Облікова інформація повинна:
- забезпечувати інформаційну базу для користувачів у процесі прийняття рішень;
 - підвищувати ефективність управління підприємством;
 - створювати умови для ефективного використання підприємством ринкових механізмів.

На підставі облікової інформації створюється інформаційна основа для розвитку ринку та оцінювання ефективності функціонування підприємств [11].

Окрім того, важливим аспектом виступає те, як буде отримана інформація надходити у систему менеджменту підприємства. Отже, в управлінській діяльності головну роль відіграє оперативний обмін даними, який займає до 60% часу управлінців. У процесі прийняття управлінського рішення менеджер стикається з проблемою вивчення та узагальнення всієї сукупності факторів, від яких залежить подальше оптимальне

функціонування системи. У зв'язку із цим набули поширення і застосовуються різні інформаційні технології, які дають змогу приймати оптимальні управлінські рішення та швидко доводити їх до зацікавлених осіб. Використання інформаційних систем дає змогу в тому числі автоматизувати документообіг та комунікаційний процес (автоматизована розсилка документів, відправлення, отримання й обробка повідомлень із різних робочих місць, проведення нарад між особами, які знаходяться на значній відстані один від одного, тощо). Інформаційні системи пришвидшують отримання актуальної, оперативної інформації, що впливає на швидкість та якість управлінського процесу [3]. Зазначимо, що на сучасному етапі саме інформаційним технологіям відведено роль дієвого інструментарію оптимізації бізнеспроцесів промислового підприємства на базі наскрісної автоматизації бізнес-функцій, що їх формують [9].

Загалом інформаційне забезпечення системи управління підприємством, у тому числі системи контролінгу, є складним функціональним комплексом, що може функціонувати як у межах локальної обчислювальної мережі, так і бути територіально розподіленим, основними компонентами якого є [9; 12; 13]:

- засоби формування, зберігання та узгодженого відстеження даних; аналізу, агрегування і відображення інформації, що надходить із різних джерел;

- засоби організації та керування базами даних (СКБД), що функціонують як у рамках класичної архітектури «клієнт – сервер» у локальній мережі, так і в рамках віддаленого доступу на основі багатоланкової архітектури iWeb-технології;

- засоби багатофункціональної аналітичної обробки, аналізу та моделювання;

- засоби перетворення, статистичної та аналітичної обробки даних; оцінки та вибору оптимальних варіантів управлінських рішень на базі системи підтримки прийняття рішень (СППР) (до прикладу, SAS, Oracle Express, Business Object та ін.; інтегрованих систем управління підприємством: SAP R/3, Oracle Application, BAAN тощо);

- засоби автоматизованого формування регламентованої звітності та надання доступу до даних із використанням спеціалізованих засобів формування нерегламентованої звітності в середовищі СКБД, iWeb та надання регламентованого доступу до інформації зовнішнім користувачам системи.

Водночас необхідно враховувати, що інформаційна система, яка впроваджена на підприємстві, має бути зрозумілою для управлінців різних рівнів та різних підсистем, інакше відбудеться спотворення інформації, що негативно впливає на процес прийняття рішень на підприємстві.

Окрім того, варто відзначити, що інформаційний потік – це передусім стабільний рух інформації, спрямований від джерела інформації до отримувача, визначений функціональними зв'язками між ними. Своєю чергою, під системою інформаційних потоків інформаційного забезпечення контролінгу в управлінні слід розуміти організаційно оформлену, впорядковану сукупність інформаційних потоків, що забезпечують ефективну реалізацію контролінгової, управлінської та господарської діяльності загалом відповідно до тенденцій у зовнішньому і внутрішньому середовищі та інформаційних потреб контролерів.

Висновки. Важливою умовою організації ефективної системи інформаційних потоків і облікових даних у контролінгу є потреба в її органічному поєднанні із загальнокорпоративною системою інформаційних потоків, інакше можливе неприйняття співробітниками нової системи, що спричинить нераціональні витрати на підтримку її функціонування. Проблема побудови єдиного облікового інформаційного простору стосується кожного підприємства, його керівництва і власників, вимагає зваженості під час організації процесу управління й обліку; вжиття заходів для підвищення достовірності звітних даних та ефективного забезпечення інформацією відповідних користувачів. В умовах ринку вимоги до взаємної ув'язки та зіставності показників обліку зростають. Облік повинен бути тим інструментом, що здатен підвищити ефективність господарювання та фінансовий стан підприємства.

Список використаних джерел:

1. Boyko L., Bieliaieva N., Bay S. Problems And Prospects Of Digital Economy Development In Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. V. 29(8s). URL: <http://dx.doi.org/10.35940/ijrte.C1038.1183C19> (дата звернення: 05.04.2021).
2. Сахно Л.А. Формування інформаційних потоків обліку та контролінгу в системі управління аграрними підприємствами. *Облік і фінанси АПК* : освітній портал. 2021. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/formuvannya-informaciynih-potokiv-obliku-ta-kontrolingu-v-sistemi-upravlinnya-agrarnimi-pidpriemstvami.html> (дата звернення: 01.04.2021).
3. Дзьоба В.Б. Інформаційне забезпечення процесу контролінгу фінансового менеджменту банківських установ. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3652> (дата звернення: 31.03.2021).
4. Гужавіна І.В., Сьомкіна Т.В., Згурська О.М. Фінансовий контролінг у системі управління торговельним підприємством. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 11–14. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.11 (дата звернення: 31.03.2021).
5. Купріянова А.О. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового контролінгу суб'єктів господарювання в Україні. *Альманах науки*. 2020. № 9(42). URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2020/9%20\(42\)/11.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2020/9%20(42)/11.pdf) (дата звернення: 05.04.2021).
6. Kupriienko A.V. Controlling Concept Development in the Context of Formation of Accounting Provision. *Modern Economics*. 2018. № 12. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V12\(2018\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V12(2018)-19) (дата звернення: 31.03.2021).
7. Каміл А.В. Показники облікового забезпечення контролінгу в умовах формування інтегрованої звітності. *Облік і фінанси*. 2020. № 1(87). DOI: 10.33146/2307-9878-2020-1(87)-45-51 (дата звернення: 05.04.2021).
8. Плаксієнко В.Я., Назаренко І.М., Орехова А.І. Наукове обґрунтування інструментарію контролінгу в системі управління економічним потенціалом підприємства. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3(482). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/naukove-obgruntuvannya-instrumentariyu-kontrolingu-v-sistemi-upravlinnya-ekonomichnim-potentsialom-pidpriemstva> (дата звернення: 05.04.2021).
9. Перезовова І.В. Застосування новітніх інформаційних технологій у системі інформаційного забезпечення контролінгу як метасистеми управління промисловим підприємством. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2018. № 17. DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6407.17.2018.147180> (дата звернення: 04.04.2021).

10. From Survival to Business Prosperity: the Financial Aspect of Managing an Organization in a Crisis / N. Bieliaieva et al. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. № 11(9). P. 2275–2290. DOI: <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v11i9.1414> (дата звернення: 04.04.2021).
11. Аксентюк М.М. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативного управління через формування системи інтегрованих показників. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 9. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2016/9.pdf (дата звернення: 31.03.2021).
12. Масіна Л.О. Концептуальні підходи до формування системи забезпечення стратегічного контролінгу. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.2.63 (дата звернення: 02.04.2021).
13. Прокопенко О.В., Прокопенко М.О. Оцінка сучасних інструментів контролінгу на підприємстві. *Проблеми економіки*. 2016. № 4. URL: <http://oaji.net/articles/2017/728-1487342172.pdf> (дата звернення: 02.04.2021).

References:

1. Boyko L., Bieliaieva N., Bay S. (2020) Problems And Prospects Of Digital Economy Development In Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*, v. 29(8s), pp. 2322–2328. <http://dx.doi.org/10.35940/ijrte.C1038.1183C19> (accessed 05 April 2021).
2. Sakhno L.A. (2021). Formuvannya informacijnykh potokiv obliku ta kontrolingu v systemi upravlinnja aghrarnymy pidpryjemstvom [Formation of information flows of accounting and controlling in the management system of agricultural enterprises]. *Accounting and finance of agro-industrial complex: educational portal*. URL: <http://magazine.faaaf.org.ua/formuvannya-informacijnykh-potokiv-obliku-ta-kontrolingu-v-sistemi-upravlinnja-agrarnimi-pidpryjemstvami.html> (accessed 01 April 2021).
3. Dzoba V.B. (2014). Informacijne zabezpechennja procesu kontrolingu finansovogho menedzhmentu bankivskykh ustanov [Information support of the process of controlling the financial management of banking institutions]. *Efficient economy*, 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3652> (accessed 31 March 2021).
4. Huzhavina I., Somkina T., Zgurska O. (2020). Finansovyj kontrolingh u systemi upravlinnja torghoveljnym pidpryjemstvom [Financial controlling in the trade enterprise management system]. *Economy and state*, 12. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.11 (accessed 31 March 2021).
5. Kupriyana A.O. (2020). Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku finansovogho kontrolingu sub'ektiv ghospodarjuvannja v Ukraini [Current state and prospects of financial controlling development of business entities in Ukraine]. *Almanac of Science*, 9(42). URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2020/9%20\(42\)/11.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2020/9%20(42)/11.pdf) (accessed 05 April 2021).
6. Kupriienko A.V. (2018). Controlling Concept Development in the Context of Formation of Accounting Provision. *Modern Economics*, 12. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V12\(2018\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V12(2018)-19) (accessed 31 March 2021).
7. Camille A.V. (2020). Pokaznyky oblikovogho zabezpechennja kontrolingu v umovakh formuvannja integhrovanoji zvitnosti [Indicators of accounting support of controlling in the conditions of formation of the integrated reporting]. *Accounting and finance*, 1(87). DOI: 10.33146/2307-9878-2020-1(87)-45-51 (accessed 05 April 2021).
8. Plaksienko V.Ya., Nazarenko I.M., Orekhova A.I. (2018). Naukove obgruntuвання instrumentariju kontrolingu v systemi upravlinnja ekonomichnym potencialom pidpryjemstva [Scientific substantiation of controlling tools in the management system of economic potential of the enterprise]. *Business Inform*, 3(482). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/naukove-obgruntuвання-instrumentariju-kontrolingu-v-sistemi-upravlinnja-ekonomichnim-potentsialom-pidpryjemstva> (accessed 05 April 2021).
9. Perevozova I. (2018). Zastosuvannja novitnikh informacijnykh tekhnologij v systemi informacijnogho zabezpechennja kontrolingu jak metasytemy upravlinnja promyslovym pidpryjemstvom [Application of the latest information technologies in the control system as a metasytem of management by an industrial enterprise]. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*, no. 17. DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6407.17.2018.147180> (accessed 04 April 2021).
10. Bieliaieva N., Krushelnytskyi M., Voliak L., Usata N., Sova O. (2020). From Survival to Business Prosperity: the Financial Aspect of Managing an Organization in a Crisis. *Independent Journal of Management & Production*, 11(9). DOI: <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v11i9.1414> (accessed 04 April 2021).
11. Aksentyuk M.M. (2016). Informacijno-analitychne zabezpechennja operatyvnogho upravlinnja cherez formuvannja systemy integhrovanykh pokaznykiv [Informational and analytical support of operational management through the formation of a system of integrated indicators]. *Investments: practice and experience*, 9. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2016/9.pdf (accessed 31 March 2021).
12. Masina L.O. (2019). Konceptualjni pidkhody do formuvannja systemy zabezpechennja strategichnogho kontrolingu [Conceptual approaches to the formation of strategic control system support system]. *Efficient economy*, 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.2.63 (accessed 02 April 2021).
13. Prokopenko O.V., Prokopenko M.O. (2016). Ocinka suchasnykh instrumentiv kontrolingu na pidpryjemstvi [Evaluation of modern tools of controlling at the enterprise]. *Problems of the economy*, 4. URL: <http://oaji.net/articles/2017/728-1487342172.pdf> (accessed 02 April 2021).

Bieliaieva Nataliia

Kyiv National University of Trade and Economics

PROBLEMS OF THE CONTROLLING INFORMATION AND ACCOUNTING SUPPORT AT THE ENTERPRISE

The article examines the issues of information and accounting support of controlling at the enterprise, the completeness and reliability of which affects the process of management decisions making and ensuring the efficiency of the enterprise. The degree of research of the outlined topic by scientists is determined. It is determined that the existence of an effective controlling system in the management system can affect the quality of accounting information, the completeness of documentation of business transactions and the safety / rational use of enterprise assets. The place of accounting information in the information support of controlling is substantiated. On the basis of accounting information, an information base is created for market development and evaluation of the efficiency of enterprises. The importance of operational data exchange in management activity is determined. An important aspect is how the information will be received to the management system of the enterprise. It is proved that controlling must respond to even the smallest changes in the enterprise system, ie receive actual information, promptly intervene in processes that threaten the mission of the enterprise or its functions, to identify and mitigate the impact of negative trends. The relationship between information flows and accounting information in assessing the quality of management decisions as the main result of managers is drawn up. Information systems accelerate the receipt of relevant, up-to-date information, which affects the speed and quality of the management process. It should be taken into account that the information system implemented in the enterprise must to be clear to managers at different levels and different subsystems. The essence of the information flows system of controlling information support is investigated. The components of controlling information support are determined. The problems of creating a common accounting and information space of controlling are determined. Accounting should be the tool that can increase the efficiency of management and financial condition of the enterprise.

Key words: controlling, information support, information system, accounting support, accounting information, data exchange, management decisions, business processes.

JEL classification: G31, M15, M21, M41
